Pia Laskar är verksam som doktorand vid avdelningen för idéhistoria, litteraturvetenskapliga institutionen vid Stockholms universitet. Hennes avhandlingsämne är föreställningar om sexualitet under mellankrigstiden i Sverige. Utanför den akademiska världen har hon sysselsatt sig med att översätta och förlägga feministiska essäer av bland andra Adrienne Rich.

Queer and feminism: tensions and points of connection
The article deals with the tensions and points of connection between queer theory and lesbian feminist theories. The two movements unite in their analysis of heterosexuality as a construct and in their challenge mainstream research and gender studies that do not problematize heteronormativity. This point of departure has made possible a creative re-reading and re-writing of texts. Another link is the militant attitude towards heterosociety that both queer theory and lesbian feminist theories share.

Tensions surface, however when queer theory undermines feminism as a collective liberation project by dissolving fixed subjects and categories. Another collision emerges in that whereas the queer movement tends to reject all forms of external societal involvment in the sexual practices that take place between mutually agreeing individuals, feminists who empahsize power relations in society regard mutuality in a hierarchical society as impossible. Therefore, they tend to insist on normative and legal restrictions to protect weaker groups against sexual abuse. A further point of incompatibility is the queer theoretical view that sexuality can in certain senses be disconnected from politics and society. Radical feminist lesbians disagree that this is possible, and they connect the construction of sexual desire with the construction of hierarchically organized gender opposites. In this view, lesbian butch and femme-relations – as well as male homosexual sadomasochism – is seen as heterosexual roleplaying; an analysis that collides with Judith Butlers theory that heterosexuality should not be regarded as the original of all (other) expressions of sexuality.

Queer teori och historia

Jens Rydström

Det svar man når frem til er afhængigt af det sted hvorfra men spørger
Peter Høeg, Kvinden og aben

Det är svårt att kortfattat uttrycka vad queer teori egentligen är eftersom det är en ny teoribildning, som fortfarande formas och formuleras. Några av dess mest grundläggande idéer innefattar dessutom en skepsis mot fixerade definitioner och en misstänksamhet mot språkets förmåga att beskriva verkligheten, vilket gör att queer teori själv undandrar sig försök att enkelt definiera den.[1]

Som jag ser det finns det hos queer teori två aspekter som är relevanta för historiker. Den ena sidan rör *valet av undersökningsobjekt* och den andra rör själva *metoden eller kunskapsuppfattningen*. Det finns också en politisk eller, om man så vill, etisk aspekt som hänger nära ihop med dessa två andra, nämligen att konsekvent söka analysera maktförhållanden och avslöja förtryckets mekanismer.

För en historiker ter det sig naturligt att närma sig queer teori genom att skissera de historiska sammanhang som lett fram till den. Därefter vill jag diskutera vad queer teori kan ha att säga en historiker, och slutligen kommer jag att presentera ett konkret exempel på hur jag kan inspireras av queer teori i min forskning.

Gayrörelsens historia

De sexuella avvikarnas historia handlar till stor del om förtryck och motstånd mot förtrycket. En vanlig uppfattning är att det före Stonewallrevolten bara fanns förtryck och inget motstånd, men en ny generation homohistoriker har visat att det före Stonewall fanns subkulturer bestående av homosexuella kvinnor och män som organiserade ett slags motstånd mot det hårda förtryck som förekom. Elizabeth Kennedy och Madeline Davis skriver om *lesbian butches* i Buffalo som på 1950-talet modigt trotsade de hårda gränserna för manligt och kvinnligt och George Chauncey skriver om New Yorks *fairies* som under hela seklet framhärdade i sin läspande, effeminerade protest mot heteronormativiteten. På svensk botten har Arne Nilsson visat att *sjanorna* i Göteborg som skandaliserade publiken på Café Riviera var självständiga och modiga aktörer på en historisk scen som var mycket annorlunda vår.[2]

De lesbiska kvinnorna odlade nätverk som i allmänhet var diskretare än män-

nens och som inte utnyttjade det offentliga rummet för möten. Männens subkulturer frodades i städerna, i parker och på järnvägsstationer och, om staden var tillräckligt stor, på en eller annan bar. Dessa manliga subkulturer levde i en bräcklig värld, helt beroende av polisens välvilja, och den organiserade rörelsen för homosexuella som uppstod efter andra världskriget tog snarast avstånd från dessa "oanständiga" yttringar av homosexualiteten.

Homorörelsen som fanns före Stonewall i USA och Europa brukar kallas för "the homophile movement" efter det ord som aktivisterna föredrog att använda.[3] Dessa grupper var mycket försiktiga i sina krav och inriktade sig på att hjälpa och stötta medlemmarna och fungera som kontaktorganisationer. Man får därvid komma ihåg att de verkade i en aggressivt homofob konformistisk atmosfär präglad av det kalla kriget. Den enda möjliga strategin var att hålla en mycket låg, "anständig" profil och akta sig noga för att förknippas med den politiska vänstern. Många av aktivisterna i den homofila rörelsen stod visserligen själva politiskt till vänster, men var försiktiga med att visa det och att förknippa sina organisationer med någon politisk inriktning.

En ny situation uppstod i och med att samhället förändrades på 1960-talet. Den utveckling som ledde fram till studentrevolten 1968 är väl dokumenterad. En ny generation ungdomar ifrågasätter alla auktoriteter och skapar egna livsstilar. Den kvävande konformism som hade präglat decennierna närmast efter kriget – återuppbyggnadens årtionde i Europa och McCarthy-erans i USA – förbyts i en allomfattande protest. Tonåringen föds, börjar röka brass och låter håret växa. I det sammanhanget är det inte konstigt att Stonewallrevolten blev en tändande gnista. Amerikansk ungdom hade varit vittne till och deltagit i kampanjer av civil ohörsamhet under hela 1960-talet, och den där junikvällen på Christopher Street var såren färska efter våldsamma studentupplopp med flera dödsoffer och morden på Martin Luther King och på Robert Kennedy. Att det blev bråk mellan polisen och klientelet på gaybarerna var inte så ovanligt. Vad som var exceptionellt var att bråket den här gången växte till kravaller som fortgick i flera dagar.[4]

Homosexuella kvinnors och mäns krav på acceptans och likaberättigande blev högljuddare och radikalare efter Stonewall. Den gamla, homofila rörelsen trängdes snabbt ut av den nya vågen av öppen gayrörelse och dess organisationer, *The Daughters of Bilitis* och *The Mattachine Society*, upphörde att existera. Över hela USA bildades lokala grupper av något som kallade sig GLF, Gay Liberation Front – en direkt anspelning på National Liberation Front, NLF, det som vi i Sverige känner under beteckningen FNL. GLF utmärkte sig för en platt, icke-hierarkisk struktur och superdemokratiskt beslutsfattande med stormöten som det enda beslutande organet. Efter ett par år kollapsade rörelsen och en del aktivister som var trötta på GLF:s ineffektiva organisation skapade GAA, Gay Activists Alliance, med en fastare struktur, styrelsemöten, dagordning och medlemskort. I och med att gayrörelsen effektiviserades fanns det ingen plats för extremister, och sådana marginella grupper som transvestiter och prostituerade trängdes ut ur rörelsen. En lesbisk butch eller en fjollig bög ansågs bekräfta majoritetssamhällets fördomar. De ansågs vara offer för internaliserat självförtryck och dra löje över "anständiga" homosexuella.

Även om situationen i Sverige är ganska annorlunda kan man ändå skönja i stort sett samma utveckling, med den stora skillnaden att svängningarna mellan en diskret hållning, radikalism och effektivare organisation har ägt rum inom en och samma förening. Det berättas om hur 1970-talet var en period av spänningar inom RFSL mellan det gamla, "homofila" gardet, och de unga arga "bögarna". RFSL radikaliserades, i den meningen att det blev en öppen förening och att man gick i direkt strid med myndigheter och organiserade demonstrationer. Några direkt-aktion-grupper, som HAML i Skåne och Röda Bögar i Göteborg, bildades, men verkade inte så många år. Den homofila rörelsen dog alltså inte ut, utan förändrades i och med att RFSL anammade den nya gayrörelsens taktik, började uppträda mera öppet, samlade till demonstrationer och ockuperade socialstyrelsen. Övergången från pluralism till en mera exklusiv gay-attityd – som i USA tog sig uttryck i övergången från GLF till GAA – ägde också den rum *inom* RFSL, men samma marginalisering av de alltför avvikande skedde också här i och med den ökande institutionaliseringen. I takt med att heterosexuella beslutsfattare på olika nivåer i samhället konfronterades med öppet homosexuella och ställdes ansikte mot ansikte med RFSL-aktivister som krävde lokaler och andra bidrag började även byråkratin göras tillgänglig för gaysamhället, men i och med att den nya gayrörelsen inledde en dialog med myndigheterna fanns inte heller plats för de alltför extrema varianterna av sexuella avvikelser. Transorna försvann en efter en. Det var inte OK att vara butch längre. S/m och läder fick en mer undanskymd tillvaro. Gayscenen blev mer anständig.[5]

Det är denna, i våra länder exceptionellt framgångsrika, strategi som nu har ifrågasatts av queer politics och vars samhällsanalys ifrågasätts av queer teori. I en situation med en globalt sett framgångsrik, men också likriktad, gayrörelse bildades gruppen Queer Nation i USA 1990. Aktivisterna i Queer Nation kritiserade den etablerade gayrörelsen för att kväva mångfalden och för att alltför mycket spela på heterosamhällets villkor. Frustrationen över att ingenting gjordes åt aidskrisen gjorde också att man tappade tron på att förhandla med samhällets representanter. I stället gick grupper som ACT-UP ut på gatorna och blockerade trafiken, ockuperade byggnader osv. Queer Nation blev en aggressiv rörelse som hävdade särarten, mångfalden, uppmuntrade könsöverskridande beteende och lanserade ordet "queer" i stället för det snällare "gay". I mycket liknade den det radikala inslaget från tiden närmast efter Stonewall. Man ville återupprätta transan och truckisen och i mycket vände man sig bakåt och tittade på subkulturens yttringar "före Stonewall".

ACT-UP har inte haft någon större framgång i Sverige, och det är viktigt att hålla i minnet att den svenska gayrörelsen totalt sett har varit framgångsrikare och mött mindre motstånd än sin motsvarighet i USA. Aidsproblematiken är också

helt annorlunda i Sverige. Aids drabbade USA tidigare och medan de amerikanska myndigheterna till en början valde att inte låtsas om problemen, har de svenska hela tiden fört en mycket aktiv och reglerande aids-politik, med en smittskyddslagstiftning som tillåter internering utan rättegång och med ett kritiserat förbud mot bastuklubbar. De frivilliga aids-organisationerna väljer dock att förhandla med myndigheterna i stället för att gå i konfrontation med dem genom direkta aktioner.

Trots detta märks queer-rörelsens influenser i Sverige. Lesbiska kvinnor i kostym är inte längre en stil som enbart återfinns hos äldre flator, och fjollorna och transorna har kommit tillbaka till Stockholms queer-scen. Det är kanske för tidigt att uttala sig om vad queer-rörelsens kritik av gayrörelsens likriktning kommer att ha för effekt på den organiserade gayrörelsen i Sverige. Förmodligen kommer eventuella förändringar enligt svensk tradition att ske inom RFSL:s ramar, men med en vidgning till andra grupperingar och med ökat utrymme för mångfald. Förändringen av Frigörelseveckan i Stockholm till en Homofestival är ett tecken på detta, och queer teori har diskuterats i RFSL:s tidning *Kom Ut!*. På senaste kongressen föreslogs också en namnändring på just den tidningen, eftersom namnet *Kom Ut!* speglar 70- och 80-talets övertygelse att problemet ligger i att vara inne eller ute ur garderoben. Denna övertygelse var delvis en frukt av den historiografi som gayrörelsen efter Stonewall skapade.[6]

Varje segrande rörelse eller makt har behov av sin historiografi, och post-Stonewall-generationens officiella bild av historien blev att före 1969 levde alla homosexuella i ett outsägligt elände, med yttre polisförföljelser och internaliserat självförtryck.[7] Räddningen ur detta elände blev att bli "gay" eller "öppen bög" (eller lesbisk – visstja!) beroende på politisk och klassmässig hemvist. Den segrande gayrörelsens credo fick karaktär av frälsningslära. "Se på oss som tåga här – våga visa vem du är!" skanderade man på Frigörelseveckans demonstrationer. Grunden för samhällsanalysen var antagandet att det i alla länder finns och i alla tider har funnits ungefär tio procent homosexuella som har förtryckts av andra och av sina egna inre spärrar och att allt de behövde göra var att "komma ut", så skulle världen se hur många de var och tvingas acceptera denna stora minoritets rättigheter. "Tänk om alla homosexuella var gröna" stod det på en affisch som sattes upp på många gayställen i början av 1980-talet. Då skulle världen få upp ögonen för vilken viktig minoritet det var.

Missförstå mig inte. Mitt syfte är inte att misskreditera gayrörelsen såsom vi har känt den under de senaste tjugo-tjugofem åren. Det har varit en oerhört viktig och framgångsrik rörelse som har givit homosexuella i hela västvärlden en position som få hade kunnat ens fantisera om på 1960-talet. Min avsikt med ovanstående förenklade beskrivning är att visa på vilka problem som finns i den rörelsens världsbild. Problemet med de antaganden som låg bakom sådana affischer som den jag nämnde var att de inte bara hävdade att homosexuella fanns – de skapade skarpa gränser för vad homosexuella var och fick vara. Bisexuella, t.ex.,

fanns inte. Antingen var man grön eller inte. Här tror jag den viktigaste orsaken till homorörelsens likriktning ligger.

Queer teori hävdar att denna utveckling är en logisk följd av grunden för den nya gayrörelsens taktiska och ideologiska val och att den skarpa gräns som i enlighet med denna ideologi drogs mellan homo och hetero i själva verket låste folk i nya roller i stället för att befria dem. Begreppet queer blir i detta sammanhang befriande, eftersom det får folk att tänka på ett nytt sätt på sin sexuella identitet.

Begreppet "queer"

We're queer, we're here, get used to it! skanderade aktivisterna i Queer Nation och använde på så sätt om sig själva ett ord som både var uttalat nedsättande och vagt. "Queer" betyder dels "konstig" och dels "homosexuell". På så sätt har det på en gång en vidare betydelse än "gay" och en mer explicit sexuell.[8] Det går inte att översätta till svenska – det jag kommer att tänka på är "knäpp" eller "vriden", men de orden har inte den sexuella betydelsen; eller "pervers", men det har inte den icke-sexuella betydelsen. Vitsen är ju att queer kan betyda alla som på något sätt ställer sig utanför – eller ställs utanför – den stora samhällsgemenskapen genom att vara avvikare på något sätt. Och det är därför som ordet queer fungerar så bra på engelska. Queer har använts nedsättande om bögar, och det var som sagt

Från en frigörelsedemonstration i Stockholm i början av 80-talet, där heterosexuella definierade sig i förhållande till homosexuella.

den radikala *politiska* rörelsen Queer Nation som tog upp ordet och började använda det – en politisk aktion med många innebörder. En av avsikterna med att använda ett sådant ord är välkänd för oss. I Sverige har bögarna använt det traditionellt nedsättande ordet om sig själva på ett medvetet politiskt sätt sen 1970-talet, och på 90-talet har lesbiska kvinnor börjat använda ordet flata.[9] I Sverige var syftet att "tvätta" ett fult ord och tona ned de sexuella konnotationerna som ordet "homosexuell" hade. I USA och England var avsikten med ordet "queer" mera att betona sitt utanförskap och snarare *resexualisera* ordet, eftersom man tyckte att ordet "gay" var urvattnat och till intet förpliktande.[10]

Den andra viktiga skillnaden mellan "queer" och "bög" – och det som gör själva ordet så viktigt för teorin – är just att queer *å ena sidan* har en sexuell laddning och är fast knutet till homosexuella handlingar och *å andra sidan* har en allmännare betydelse av "underlig, konstig". För precis som den politiskt radikala lesbiska feminismen hävdade att alla kvinnor kan vara lesbiska, så hävdar queer teori att alla kan vara queer. Alla som ställer sig utanför heteronormativiteten, dvs. som inte accepterar det heterosexuella normen, kan sägas vara queer. Då kommer vi naturligtvis in i ytterligare definitionssvårigheter. Vad är heteronormativitet? I sin strängaste tolkning har det inneburit att alla som har sex för njutning och inte för att skaffa barn är queer. I så fall är väl en majoritet av befolkningen queer? Lewi Pethrus hävdade att han bara hade haft sex när han ville skaffa barn. Det är på sitt sätt beundransvärt, men är det inte en smula *queer*, åtminstone i betydelsen ovanligt? Då var vi tillbaka vid frågan om identitet. Vem är queer egentligen? Och i ett historiskt sammanhang, vem var queer?[11]

Performativitet

Queer-teoretikern Judith Butler menar att en persons identitet inte har självständig existens. I stället är det som vi uppfattar som våra jag en serie handlingar och utsagor som tillsammans gör oss till det vi själva och vår omgivning uppfattar som en person med vissa egenskaper. Här inspireras hon av modern språkfilosofi, till exempel den engelske språkfilosofen J.L. Austin, som i boken *How to do things with words* analyserar det han kallar för performativa satser. En performativ sats är när ord man uttalar inte beskriver ett sakförhållande, en förmodan, fråga eller önskan, utan när själva uttalandet av orden förändrar verkligheten, skapar ny verklighet. Orden "Härmed förklarar jag er för man och hustru" är i sig en handling, en språkhandling eller en performativ sats.[12]

För Butler är performativitet centralt för förståelsen av identitet. Det är i upprepningen av beteenden som stämplats som "normala" eller "avvikande" som vår identitet ligger. Att se på och spela fotboll, ha sex med (gärna flera) kvinnor, dricka öl, klä sig i kostym eller bli professor är alltså typiskt manligt beteende.[13] Just upprepningen av godkända beteenden är på en gång garanten för att accepteras som normal och beviset på hur instabil vår "identitet" är, menar Butler. Varför skulle annars gränserna mellan könen och reglerna för sexuellt beteende vara

så klart markerade, och straffen för att överskrida dem så stränga? En kvinna som ägnar sig åt de saker jag just nämnde straffas på olika sätt, från diskriminering på arbetsmarknaden till grovt fysiskt våld, och detsamma gäller en man som klär sig i klänning eller broderar. Arten och graden av sanktioner – och var gränserna går – varierar mellan olika tider och kulturer, men det finns oftast mycket klara gränser för vad könen förväntas göra respektive inte får göra. Just detta stränga system av sanktioner är enligt Butler beviset för hur instabila våra könsidentiteter och sexuella identiteter är.[14] Just därför blir drag-artister, transvestiter och transsexuella – könsöverskridarna – de sanna rebellerna mot en förtryckande könsordning. Just därför blir det en poäng med att släppa fram fjollighet hos män och butchighet hos kvinnor.

Men varför är det då så viktigt att upprätthålla dessa gränser? Eve Sedgwick har den intressanta hypotesen att den manliga dominansen i vår kultur bygger på vidsträckta homosociala nätverk. Existensen av dessa nätverk säkerställs av att män kan umgås intimt i olika sammanhang utan att kvinnor är närvarande. Men just därför är de tvungna att entydigt fördöma och strängt bestraffa manlig homo*sexualitet*. Misstanken får inte uppkomma att det inom dessa manliga homosociala nätverk finns andra, informella, kärleksband som spränger den manliga hierarkin. Ett ofta upprepat argument mot kvinnors deltagande i förvaltning och politik var att en kvinna på en underordnad position i hierarkin kunde ha ett direkt inflytande på en man i en högre ställning genom en erotisk förbindelse. Detta resonemang förutsätter givetvis att män inte har – inte *får* ha – sådana förbindelser, och en viktig komponent i 1950-talets moraliska panik och häxjakt på homosexuella var just misstanken om "rättsröta" – att män inom ett homosexuellt frimureri höll varandra om ryggen och hade förbindelser ända upp i hovet och regeringen.[15]

Här ser vi att de fasta gränsdragningarna görs av våra fiender, av hetero-etablissemanget och överheten, för att behålla männens dominans och den heterosexuella normens herravälde. Varför, frågar sig då queer-teoretikern, skall vi själva måla in oss i hörn och dra upp fasta gränser mellan vem som är bög eller flata och resten? Queer teori vill vara *inklusiv* och inkludera alla sexuellt avvikande grupper och samtidigt skapa allianser med andra grupper och skapa medvetenhet om vad faktorer som klass, ålder och kön har för inverkan på vilken relativ makt varje individ kan sägas ha. Men parallellt med denna nya inklusiva och medvetandehöjande verksamhet finns också det radikala projektet att lösa upp gränserna mellan olika identiteter och grupper. Alla är vi queer inför Herren, eller i bakomrummet är alla katter grå.

Val av forskningsobjekt

En aspekt av queer teori handlar alltså om att man bör definiera objektet för sin forskning på ett nytt sätt. Enligt queer teori måste man sätta motsättningen homosexuell/heterosexuell i centrum för all analys av samhället och kulturen nu och i gången tid. Det är inte så att homosexualiteten är en av många intressanta frågor

för en analys av samhället, eller ens den intressantaste. Nej, queer teori hävdar att om man överhuvudtaget vill förstå någonting av det moderna samhället så måste man försöka förstå varför det är så viktigt att dela in människor efter vilket kön det är på den man har sex med.

Den franske filosofen Michel Foucault och många andra har tidigare skrivit om sekelskiftets sexologer, om strävan att klassificera och därigenom kontrollera människan.

Viktorianismens pryderi var i själva verket ett strålkastarljus på människans sexualitet och införde mycket stränga normer för vad som var tillåtet och inte tillåtet. Sexualiteten skulle förklaras och problematiseras. Nya objekt för kunskapen som sexologerna skapade var det onanerande barnet, den perverse vuxne, den hysteriska kvinnan och familjen som begränsar och planerar antalet barn. Dessa nya objekt för kunskap, menar Foucault, utgjorde redskap för att kontrollera och styra människors sexualitet. Queer teori, som i mycket inspireras av Foucault, går så långt som att hävda att den moderna indelningen homosexuell/heterosexuell är grundläggande för vår kultur och att en förståelse av den är nödvändig för att förstå hela samhället, på samma sätt som uppdelningen manligt/kvinnligt är grundläggande.[16]

Men hur avgränsar man då som historiker sitt forskningsobjekt? Redan de av Foucault inspirerade konstruktivisterna från 1970-talet lärde att homosexuella inte får ses som en oföränderlig grupp som har existerat i alla tider och samhällen och endast utsatts för varierande grader av förtryck. I stället bör homosexualitet som begrepp ses som en social och kulturell konstruktion, som ett sätt att tolka och göra begripligt en del människors samkönade sexuella aktiviteter. Det som förut betraktades som en syndig handling som i stort sett vem som helst kunde göra sig skyldig till blev kring det förra sekelskiftet mer och mer till en egenskap, en sjukdom, som var antingen medfödd eller förvärvad. Denna sjukförklaring av homosexuellt beteende har det skrivits mycket om, och forskningen kring homosexualitetens historia har lagt ned mycken möda på att kartlägga och förklara den utvecklingen. Problemet med den forskningsansatsen är att den ytterligare cementerar uppdelningen i homo/hetero och bekräftar att homosexualiteten är det som behöver förklaras.[17]

Queer teori vill rikta strålkastarljuset även på den s.k. normala sexualiteten. Om inte homosexualiteten som begrepp är konstant så är heterosexualiteten inte det heller. Jonathan Katz visar i sin underhållande bok *The invention of heterosexuality* att begreppet heterosexualitet från början betecknade en perversion, nämligen om en man och en kvinna hade sex för njutningens skull, och inte enbart för att skaffa barn. Katz hävdar att det i själva verket är detta som är den stora sexuella revolutionen under 1900-talet. Att man och kvinna tilläts ha sex med varandra i syfte att uppnå njutning är i själva verket detta århundrades största befrielseverk. I det sammanhanget ses befrielsen av homosexualiteten som ett randfenomen, men onekligen ett viktigt sådant. Man kan hävda att befrielsen av hete-

rosexualiteten krävde nya gränser för vad som var acceptabelt och alltså bidrog till att ytterligare stigmatisera homosexualiteten. När gränsen för det acceptabla förskjuts till att innefatta även icke barnalstrande sex mellan vuxna män och kvinnor, straffas det som fortfarande hamnar utanför gränsen hårdare. På samma sätt innebar legaliseringen av homosexuella handlingar mellan vuxna 1944 hårdare straff för de homosexuella handlingar som fortfarande var lagstridiga, nämligen med personer under 18 och personer i beroendeställning. Och när nu gränsen för det socialt accepterade vidgas genom att lagen om partnerskap införs kan man befara att det som hamnar utanför gränsen stigmatiseras och straffas hårdare. Ett exempel på det är lagstiftningen mot bastuklubbar. Queer teori kan då ses som en reaktion på denna utveckling. Om frigörelsen bara kommer vissa till del och om den är villkorad, vad är den då värd?[18]

Positionering

Valet av forskningsobjekt kan således ha intressanta konsekvenser för vilka slutsatser man kan dra. På motsvarande sätt spelar det roll hur jag positionerar mig som forskare, dvs. vilken position jag skriver ifrån. Citatet av Peter Høeg som jag låter stå som motto för artikeln kan inte sägas uttrycka någon särskilt originell idé. Kunskapsteoretiskt intresserade filosofer har sedan det gamla Grekland insett att uppfattningen av världen i hög grad är subjektiv och att det är viktigt för resultatet av en undersökning vilken position man själv har i samhällets hierarki. Företrädare för den positivistiska vetenskapssynen på 1800-talet försökte visserligen skapa metoder för att närma sig en objektiv verklighetsbeskrivning, men få humanister eller samhällsvetare hävdar numera att det är möjligt att göra en helt korrekt beskrivning av verkligheten utan att ens egna önskningar och föreställningar påverkar resultatet. Och feministiska teoretiker har under 1970- och 80-talet hävdat att det rentav ger större möjligheter att klart se sammanhang och strukturer om man själv definieras som marginell eller perifer. Enligt detta sätt att se på kunskap har en kvinna, eller en afroamerikan eller en lesbisk kvinna eller en bög, bättre förutsättningar att kunna analysera de strukturer som förtrycker vissa och gynnar andra.[19]

Kan då bara svarta lesbiska kvinnor skriva om svarta lesbiska kvinnor? Självklart inte. Men endast svarta lesbiska kvinnor kan skriva om svarta lesbiska kvinnor ur en svart lesbisk kvinnas perspektiv. Det behöver i och för sig inte vara det enda relevanta perspektivet, men det är med säkerhet annorlunda än en vit heterosexuell mans. I queer teori finns en inneboende motsättning mellan å ena sidan medvetenheten om vad positionering betyder och å andra sidan avvisandet av tanken på essentiella identiteter. Queer teori kritiserar den essentialistiska syn som en del av feminismen och gayteorin gjorde sig skyldig till när man inte problematiserade vad det var att vara kvinna eller lesbisk eller bög, utan utgick från att dessa identiteter var fasta och oföränderliga. Samtidigt vill queer teori hävda att det är viktigt att betona och synliggöra från vilket perspektiv man betraktar

världen. Som skribent bör man tydliggöra hur ens egna erfarenheter och hur ens egen position i tillvaron påverkar det man skriver.

När jag således skriver dessa rader är det i egenskap av en 41-årig bög som varit aktiv i RFSL, speciellt i dess internationella arbete, mellan 1983 och 1990 och som nu doktorerar i historia och påverkas av historikersamhällets värderingar om källkritik och historisk metod. Jag har tidigare läst språk och filosofi, bott i Lund i fem år, rest i Indien och Latinamerika och blivit nedslagen utanför ett gaydisco i Tallinn för tre år sedan. Delvis på grund av den käkfraktur jag då ådrog mig känner jag mig nu synligt originell genom att vara den enda 41-åring jag känner med tandställning. Min familjebakgrund är borgerlig – fader byråchef, moder advokat – men jag är uppvuxen på Söder i Stockholm när det fortfarande var en arbetarstadsdel. Jag gick i söndagsskola och trodde på Gud tills jag var 16 år. Nu etiketterar jag mig (för enkelhetens skull) som agnostiker. Jag har jobbat deltid som färdtjänstchaufför mellan 1976 och 1982 och som högstadielärare i tio år. Sedan tolv år tillbaka lever jag i ett fast förhållande. Min man är skatterevisor och odlar ett passionerat intresse för konst, speciellt italiensk ungrenässans, Manet och modernismen samt samtida svensk konst. Min favoritförfattare är Thomas Mann och i riksdagsvalen röstade jag på vpk ända tills de tappade k-et. Sedan dess har jag omväxlande röstat på folkpartiet och socialdemokraterna. Jag håller på Djurgården i fotboll. Ishockey intresserar mig inte längre eftersom spelarna har för mycket kläder på sig.

Denna beskrivning skulle kunna pågå i det oändliga och eftersom jag förmodligen tröttar ut mina läsare slutar jag här. Dessa fragment ur min personlighet skapar kanske vissa förväntningar eller fungerar för en del läsare som förklaring till mina ståndpunkter. Och visst påverkas jag i allt jag gör och skriver av "vem jag är" eller snarare "vad jag har gjort". Problemet är bara att uppräkningen ovan skapar flera frågor än den besvarar. Vilka språk läste jag? Var i Lund bodde jag? Vilken byrå var min far chef för? Vilken typ av mål hade min mor? Hade jag någon hund? Och så vidare. Ingen beskrivning kan bli tillräckligt uttömmande för att ens närma sig mitt "jag", och genom att vara så fragmentariska ger upplysningarna om min person en alldeles otillräcklig bild av vilken position jag skriver från. Är det då inte orättvist mot mina argument att ställa dem bredvid denna fragmentariska och tillrättalagda bild av mig? Har de inte någon egen styrka, något värde utanför sin nedtecknare? Jag tror det.

För även om jag avvisar tanken på att jag har en fast inre kärna, en "essens", så kvarstår det förhållande, att vad jag har gjort, mina erfarenheter, har betydelse för min tolkning av ett historiskt skeende. Jag har haft sex med män vilket gör att jag kan läsa om sex mellan män utan att behöva övervinna en barriär av äckel och avståndstagande. Jag har enbart haft goda erfarenheter av homosexuella förbindelser, vilket gör att jag måste vara uppmärksam på en undermedveten tendens att idyllisera alla sådana förbindelser och blunda för när det varit fråga om övergrepp. Mina år som färdtjänstchaufför har gjort mig medveten om att handikappade finns och om vilka ofta triviala hinder och onödiga trappsteg som hindrar dem från att aktivt deltaga i samhällslivet. Fast då ser jag ju dem från den andra sidan, från en position av välvillig utanförstående, ungefär som en välmenande heterofil ser på mig. "Det är en jävla skillnad att åka färdtjänst och att köra taxi" sade en synskadad vän en gång.

Nu skriver jag bara om de av mina erfarenheter som ger mig möjligheter till en fördjupad tolkning och förståelse, inte om de erfarenheter eller brist på erfarenheter som är till hinder för min tolkning. Att se sina begränsningar och skriva om dem är svårare. På ett teoretiskt plan är det lätt att säga att jag som vit medelklassbög inte kan riktigt förstå en fattig svart kvinna i tredje världen, eller ens en vit svensk byggnadsarbetare, eller börsmäklare för den delen. Men hur svårt är det inte att hejda sig och inse att jag som bög har svårare att se och förstå kvinnors liv och öden? Och att det just *därför* är desto viktigare att lyssna noga, med en ödmjuk inställning.

Då vill jag komma tillbaka till vad begreppet queer innebär. Det är ju just en väg förbi dilemmat med omöjligheten till förståelse. Det innebär att vi, i *medvetenhet* om allt som skiljer, trots allt kan finna varandra som avvikare, som rebeller mot heteronormativiteten och det patriarkala samhället, och på något gemensamt plan av utanförskap förstå varandra.

Historiens diskontinuitet

Queer teori måste ses som en del i den postmoderna tradition som med rötter i fransk strukturalism fått ett stort inflytande framför allt på litteratur- konst- och kulturteori. Queer teoris främsta inspiratörer, med namn som Foucault, Derrida, Deleuze och Lacan, formulerar en kritik mot upplysningen, mot positivismen och tron på det ständiga framåtskridandet.

När Foucault för fram Nietzsches tänkande, är det Hegel han slår mot. Hegel har stått som inspiratör för marxism och existentialism, kraftfulla tankestråk bland franska intellektuella under efterkrigstiden. Hans historiefilosofi beskriver det historiska skeendet som Världsandens – förnuftets – manifestation i ständigt högre stående former, som en ständig pendelrörelse mellan tes och antites till en syntes, dvs. en högre utvecklingsnivå. Denna hegelska dialektik vidareutvecklades av Marx till en dialektisk historiematerialism som har haft en enorm betydelse för historieteorin under vårt sekel, främst efter andra världskriget.

Postmodernismen vänder sig mot denna syn på historien som en totalitet. Historien är, menar Foucault, ingen enhetlig utveckling, är inte en mängd enskilda händelser som tillsammans utgör en mäktig flod som rinner åt ett och samma håll. Mot denna bild sätter Foucault idén om *historiens diskontinuitet*, och hävdar varje händelses unika karaktär.

> En hel historisk tradition (teologisk eller rationalistisk) syftar till att upplösa den enskilda händelsen i en ideal kontinuitet – som en teologisk rörelse eller naturlig process

> [...] Världen vi känner är inte denna i grunden enkla konfiguration där händelser reduceras till essentiella egenskaper, slutliga mål, eller ursprungliga och yttersta värden.[20]

Detta, menar jag, kan delvis förklara att queer teori blir framgångsrik just i vår tid. När det marxska projektet kollapsat och det kalla krigets rigida uppdelning av vår del av världen i två halvor har upphört, är tiden kommen för dem som förespråkar en mångfaldig värld och ett solidaritetsprojekt som inte bygger på likriktning. Att det kollektiva minne som skapas av historikerna har makt att förändra samtiden har stått klart länge. Därför är det så viktigt för historikern att försöka se vad det egentligen är hon skapar. Nu skrotas *utopierna*, dvs. de rigida planer för en fulländad värld, som hittills bara lett till att generationer har offrats i byggandet av ett eventuellt framtida lyckorike. Det gäller då att inte släppa *visionerna,* som kan leda till förbättringar i vår livstid.

Mångfaldens historiker, en queer historiker, måste ställa sig på de förtrycktas sida, leta upp deras röst och erfarenheter och till varje pris undvika att återupprepa och befästa den styrande elitens historieskrivning.

Foucault skriver på olika ställen om historiens diskontinuitet, om det unika i varje händelse, och han betonar historikerns roll *i* historien.

> Diskontinuiteten [...] är [...] kanske inte bara ett begrepp som förekommer i historikerns berättelse, utan en förutsättning för den: ty från vilken punkt skulle historikern uttala sig, om inte från det avbrott som förelägger honom historien – och hans egen historia – som ett objekt?[21]

Foucault har kritiserats för att vara alltför pessimistisk och inte ge utrymme för positiv förändring.

> Mänskligheten skrider inte gradvis framåt från konflikt till konflikt till en universell ömsesidighet, där lagen slutligen ersätter kriget; mänskligheten skriver in sitt våld i ett system av regler och går följaktligen från makt till makt.[22]

Om allt är maktstrukturer och våld, hur kan mänskligheten då finna något hopp om något bättre än det nuvarande? Foucaults försvarare i detta avseende tar sin utgångspunkt i hans tes att där det finns makt finns det också motstånd. Historikerns uppgift blir då att finna och beskriva detta motstånd eller att avslöja de mekanismer som förtrycker.[23]

En ny arkivforskare

Men vad innebär allt detta då konkret för historikerns arbete? Den amerikanska historikern Jennifer Terry försöker formulera en tes om *avvikande subjektivitet* ("deviant subjectivity") som ett rättesnöre för historisk forskning. Till att börja med måste historikern se sin egen roll i formuleringen av historia och bestämma sig för om hon vill medverka till den dominerande elitens historieskrivning eller

bjuda motstånd och formulera alternativa tolkningar av historien. Som medlem av en homosexuell minoritet i en aggressivt homofob tid menar Terry att man inte kan undandra sig sitt ansvar för att historia uppfattas på ett speciellt sätt. Och svaret ligger inte i att gräva fram de gömda och de glömda, lesbiska och bögar, ur historien utan i att avslöja de strukturer och processer som leder till marginalisering, förtryck och osynliggörande. Hon hänvisar till Gilles Deleuze, som pratar om den nye arkivforskaren, som inte fogar samman påståenden i vertikala hierarkier och inte heller söker horisontella samband mellan fraser som verkar föra en dialog med varandra. (Om jag har förstått saken rätt innebär det att historikern alltför ofta fogar samman de historiska källorna i samband som tillhandahålls av den dominerande elitens allmänna historiesyn.) I stället skall den nya arkivforskaren skumma texten på diagonalen, för att hitta nya sammanhang.

> Den nya arkivforskaren intar oppositionella subjektpositioner i förhållande till det historiografiska fältet och söker inte enbart efter hur subjekt är producerade och övervakade, utan också efter hur de gör motstånd och glider undan de diskurser som producerar dem. Jag menar inte att man ska inta ett privilegierat uppifrånperspektiv och bara titta ner på den diskursiva trafiken. Tvärtom är den nya arkivforskaren ute på gatan, i händelsernas mitt, i besittning av en rörlig subjektposition.[24]

Det låter ganska flummigt tycker jag, och jag har svårt att se mig själv på Stockholms stadsarkiv, skuttande fram genom den diskursiva trafiken och från min rörliga subjektposition skummande protokollen från Stockholm rådhusrätt på diagonalen för att se sådant som inte kan ses annars.

Men om vi försöker se förbi retoriken så tror jag ändå att Terry visar på ett nytt sätt för en queer-historiker att förhålla sig till sitt material. Hon fortsätter sin artikel med att hänvisa till Gayatri Spivaks ganska okontroversiella påstående att det är den härskande elitens berättelser om vad som har hänt som får forma vår historia. Det blir både en berättelse om härskande och en förhärskande berättelse ("an account of domination and a dominating account"). I Spivaks fall handlar det om engelska beskrivningar av Indien, men Terry menar att Spivaks metod går att applicera på den homosexuella forskarens försök att vaska fram en för henne själv som homosexuell acceptabel version av det förgångna ur källor som ofta är tillkomna för att döma, eller sjukförklara, eller försöka förvrida homosexuella till heterosexualitet.

Spivak menar att man kan läsa källorna subversivt, *inifrån* den (för)härskande berättelsen och ifrågasätta hur den gör anspråk på "sanning". På så sätt kan man visa att den sällan i längden klarar av att hålla ett stabilt förhållande mellan den dominerade och dominerande. Från en underordnad "kontradiskursiv" position, dvs. en position som befinner sig i opposition mot den dominerande "sanningen", kan man hämta den kraft som behövs för att plocka isär och destabilisera elitens historia. Men man skall då inte leta efter *identitet* ("den underordnade" –

"the subaltern"), utan man skall söka efter *skillnader* (differences, eller i ett queer-sammanhang *deviance* – avvikelser) inom den (för)härskande berättelsen. Man skall alltså inte försöka identifiera den homosexuelle aktören såsom han eller hon definieras av läkare och jurister. Utan man skall taga fasta på avvikelser från normen. På vilket sätt undslipper dessa människor kontrollen, eller vilken motbild till det förväntade beteendet kan de presentera?[25]

Här känner jag bättre igen mig. Den material jag använder för min forskning är just den (för)härskande berättelsen: rättegångsprotokoll, polisens förundersökningsrapporter, rättspsykiatriska utlåtanden, läkarnas fackpress och statliga utredningar. Alla skapade av den härskande eliten i syfte att artbestämma, kategorisera, kontrollera och fjättra "den homosexuella" människan. För att inte bara återupprepa deras beskrivning av homosexualiteten och homosexuella så *måste* jag läsa "kontradiskursivt" om man nu vill kalla det så. Jag måste helt enkelt ställa andra frågor till materialet än de som skrev ned det hade tänkt sig. När jag läser en psykiaters beskrivning av en "konstitutionellt homosexuell psykopat" kan jag dels dra slutsatser om hur psykiatern tänker, och dels kanske jag med en annan läsning och med min erfarenhet som homosexuell man kanske se an annan möjlig verklighet än psykiatern. Låt mig exemplifiera med två fall från Stockholm 1947.

Otukt med minderårig

Från 1944 stadgades formellt samma straff för otukt med kvinna som fyllt tolv men ännu ej femton år, och otukt med person av samma kön som ännu ej fyllt femton år, nämligen högst fyra års straffarbete.[26] Det kunde därför vara intressant att jämföra två sådana fall.

> *Fall 1.* En 45-årig skräddare som lever ensam och är lätt handikappad ber en 14-årig pojke att komma till sin ateljé för att hjälpa honom med ett och annat. I ateljén ber han pojken massera sig och sitt onda ben, och under massagen övertalar han pojken att onanera åt honom. För besväret får pojken tre kronor. Pojken tyckte det var obehagligt och berättar det för sin mamma. Skräddaren ställs inför rätta, och det uppdagas att en liknande händelse ägt rum två år tidigare.[27]
>
> *Fall 2.* En 20-årig metallarbetare och hans jämnåriga kamrat har under sommaren 1947 samlag vid åtskilliga tillfällen med en 14-årig flicka. Hon blir gravid och en socialkurator anmäler saken till polisen. De båda ynglingarna ställs inför rätta. Vid polisförhöret uppger flickan att hon även blivit utsatt för en gruppvåldtäkt av minst tio män, anställda vid Cirkus Zoo. Polisen skriver i sin rapport: "Hon kände däremot icke någon egentlig smärta vid deras handlingssätt mot henne, men yttrade vid förhörstillfället att 'det blev ju lite långtråkigt i längden, när det var så många, för det var man ju inte van vid'."[28]

Ur ett manligt homosexuellt och feministiskt perspektiv syns det klart hur polisundersökningarna och domstolsförhandlingarna från början verkar inställda på att etablera de båda ynglingarnas oskuld. Flickan beskrivs som "efterbliven" och mycket utrymme ges åt ynglingarnas berättelse om hur villig flickan varit till sex-

ualumgänge. Cirkusarbetarna efterspanas inte. Citatet om hur "långtråkigt" det var har polismannen som skrivit ned rapporten förmodligen valt att ha med för att han tyckte det var lustigt, men också för att det visar hur lätt på foten flickan var. Ett läkarutlåtande etablerar också hur fysiskt välutvecklad flickan var.

Inga sådana överväganden görs när det gäller de båda 14-åriga pojkar som skräddaren förgripit sig mot. Att de inte undersöks på intima ställen är i och för sig naturligt eftersom de endast onanerat åt skräddaren, men vi får inte några som helst upplysningar om hur välutvecklade eller intelligenta de är. Polisen tar fram en tre år gammal anmälan som gjorts mot skräddaren, men inte lett till någon åtgärd och förhör sedan den 17-åring som tre år tidigare varit med om en nästan identisk händelse.

Skräddaren blev dömd till åtta månaders straffarbete villkorligt med övervakning:

> Även om [skräddaren] icke vetat, att gossarna vid tiden för brottens begående icke fyllt femton år, måste med hänsyn till omständigheterna för visst antagas att [skräddaren], därest han ägt kännedom om gossarnas ålder, icke skulle låtit avhålla sig från gärningarna.

Ynglingarna blev frikända:

> I målet är väl utrett, att [de båda ynglingarna] i juni 1946 haft samlag med [flickan], vilken då ännu ej fyllt 15 år,
> men enär med hänsyn till omständigheterna [de] få anses ha haft anledning antaga, att [flickan] uppnått 15 års ålder,
> alltså finner Rrn åklagarens [...] i målet förda talan icke kunna bifallas.

Med andra ord: den 45-årige skräddaren skulle nog inte ha tvekat även om han hade vetat om gossarnas ålder, men de unga arbetarna undgår straff med motiveringen att flickan var så välutvecklad att de hade anledning att tro att hon var lovlig.

Dessa skillnader i bedömningen av heterosexuella och homosexuella övergrepp mot minderåriga vid den här tiden säger en hel del om det samhället i stort. Dels självfallet om attityderna till sexuella minoriteter, men också om attityden till fysiska handikapp och till kvinnor och minderåriga.

Låt oss börja med minderåriga. Lagstiftning och allmän debatt visar under 1930- och 1940-talet på ett ökande intresse för att *skydda* minderåriga för olika former av sedefördärv. Därför införs skyddslagstiftning, men också ökade möjligheter till att *kontrollera* barn och ungdom. När frågan om legalisering av homosexualitet för första gången väcks i riksdagen, aktualiseras också frågan om hur man kan skydda ungdomen för den. I samband därmed ändras barnavårdslagen, så att barnavårdsnämnderna får befogenhet att ingripa mot ungdomar upp till 21 års ålder, som för ett "oordentligt, lättjefullt eller lastbart levnadssätt". Ungdomar kan som bekant både ses som värnlösa människor som skall skyddas mot otillbörlig påverkan, och som ett hot mot det bestående.[29]

Rättsfallen säger också en del om attityderna till handikapp. Skräddarens sex-

ualitet blir föremål för utredning. Hans ena ben är skadat av polio, och förundersökaren menar att de hämningar han lidit av på grund av sitt lyte "avsatt spår i hans sexualliv och snedvridit detsamma".[30] Över huvud taget är det påfallande ofta myndigheterna ser ett samband mellan sexuell avvikelse och kroppslig sjukdom vid den här tiden. Ofta kopplas homosexualitet ihop med TBC eller kroppsskador i tidig ålder. I det sammanhanget kan man fundera kring hur flickan beskrivs som på en gång välutvecklad – kroppsligen – och outvecklad – andligen – och hur båda dessa egenskaper används som argument för att rättfärdiga ynglingarnas beteende. Ett mentalt handikapp ses inte som ett argument för att ge henne extra skydd och straffa övergrepp mot henne extra hårt.[31]

Naturligtvis spelar det stor roll att offren i det ena fallet var pojkar och i det andra en flicka. Pojkarna verkar skyddas mera för sin egen skull, för att deras sexuella inriktning inte skall ta skada eller snedvridas – vilket är det stående argumentet i debatten kring lagstiftningen kring homosexualitet. Ungdomen – läs pojkarna – måste skyddas för homosexualitetens samhällsfarliga yttringar.[32]

Att flickorna måste skyddas för heterosexualitetens samhällsfarliga yttringar har framstått som självklart under mycket lång tid, och lagen vid den här tiden stadgade stränga straff för otukt med kvinna under 12 år och något mindre stränga otukt för kvinna under 15. Detta brott föll också under allmänt åtal, till skillnad från våldtäkt, som måste lagsökas av offret själv eller hennes förmyndare. Egendomligt nog lagsöks homosexuell otukt oftare än våldtäkt. Antingen beror det på att det var vanligare eller att våldtäkt oftare undgick åtal. Kanske berodde det på att kvinnorna i högre grad ansågs få "skylla sig själva", ett argument jag hittills inte stött på när det gäller övergrepp mot minderåriga pojkar. Flickornas oskuld skyddas inte för sin egen skull, som pojkarnas, utan på grund av faran för att de skulle föda illegitima arvingar och på så sätt hota egendomsförhållanden. I det fall som jag behandlar här bedömdes det dock inte så allvarligt eftersom flickans familj inte hade någon egendom att tala om.[33]

Jennifer Terry pratar om att vi måste "read against the grain" – läsa mot textens upphovsmans intentioner eller underliggande föreställningar. Metodiskt skiljer det sig egentligen inte så mycket från gammal hederlig källkritik i Rankes och bröderna Weibulls efterföljd. Skillnaden ligger inte så mycket i metoden som i de frågor man ställer. Som queer historiker frågar jag inte efter "hur det egentligen var" – en omöjlig fråga – utan efter hur saker och ting har tolkats i olika tider och efter hur jag kan omtolka dem i dag.

Sammanfattning

Tillbaka till queer teori och till ett försök till sammanfattning. Queer teori som historisk teori har en del att ge homoforskningen. Den placerar sexualiteten centralt i all analys av det förflutna. Den förkastar tanken på en bestämd historisk utveckling och en "mening" med historien, men den manar till handling för förändring och för fram visioner, i stället för utopier.

Queer teori utmanar strukturalismens dragning åt det statiska och i sin läsning av Foucault tar den fasta på hans tankar om *motståndet* mot den disciplinerande diskursen. Den kritiserar Foucault just för hans brist på genusanalys och klassanalys och hämtar inspiration i feminismens teorier om privilegierade positioner, samtidigt som den med kraft avvisar varje tendens till essentialistiskt resonemang som skapar nya gränser i stället för att upplösa dem.

Eftersom identiteter är skapade genom våra handlingar kan vi också bestämma oss för vad vi är och vill vara. *Queer* är alla som själva ställer sig utanför heteronormativiteten och alla kan vara queer. Är man det inte så är det ens eget val att stödja det bestående.

Noter

1. Ett varmt tack till Marika Hedin, Tuula Juvonen och Svante Pääbo för värdefulla synpunkter. Jag vill också tacka personalen på Café Billström och Giffi's för deras tysta sympati. Ett särskilt tack till min på kaféerna ständige samtalspartner, som dock önskar vara anonym.
2. Elisabeth Lapovsky Kennedy & Madeline D. Davis, *Boots of leather, slippers of gold. The history of a lesbian community*. New York and London 1993; George Chauncey, *Gay New York. Gender, urban culture, and the making of the gay male world, 1890–1940*. New York 1994; Arne Nilsson, *Att vara men inte synas. Om mäns homosexuella livsrum i Göteborg decennierna kring andra världskriget*. Göteborg 1995.
3. Ordet homofil skulle undvika den kliniska klangen och de enbart sexuella associationer som ordet homosexuell gav upphov till, men detta "rena" ord kom att bli så nedsmutsat efter hetskampanjerna på 1950-talet att det övergavs för andra varianter i olika länder.
4. Om vänstern på 1960-talet se George L. Katsiaficas, *The imagination of the New Left. A global analysis of 1968*, Boston, Mass. 1987; Michael Shafer, *The legacy. The Vietnam war in the American imagination*, Boston 1990; Edward P. Morgan, *The 60's experience: Hard lessons about modern America*. Philadelphia 1991; Svante Lundberg, *Sextioåttor. Studie av en politisk generation*, Stockholm Stehag 1993; Kim Salomon, *Rebeller i takt med tiden. FNL-rörelsen och 1960-talets politiska ritualer*, Stockholm 1996. Om gayrörelsen och Stonewall se not 5.
5. Martin Duberman, *Stonewall*, New York 1993; Terence Kissack, "Freaking fag revolutionaries: New York's Gay Liberation Front, 1969–1971" i *Radical History Review* nr 62 (1995) s 104–135; David Thorstad, "Homosexuality and the American left: The impact of Stonewall" in Hekma, Oosterhuis & Steakley (red) *Gay men and the sexual history of the political left*, Binghamton 1995, s 319–350. Utträngningen av kvinnor, svarta och transvestiter diskuteras i David Deitscher (red), *The question of equality. Lesbian and gay politics in America since Stonewall*, New York 1995. Om den svenska gayrörelsens historia har inte så mycket publicerats. Se dock Fredrik Silverstolpe, "Homosexualitetens befrielserörelse" i *Ottar*, Nr 5, 1986 s 104–116, och olika artiklar i *Revolt*, *Kom Ut!* och *Reporter*.
6. Företeelsen Queer teori har diskuterats i *Kom Ut!* nr 1 och 2 1996.
7. Ett tack till George Chauncey för ett stimulerande tankeutbyte kring detta. Se George Chauncey, *Gay New York*...
8. Tionde upplagan av Webster's Collegiate dictionary (1993) ger följande definition: "*1 a* : worthless, counterfeit (~money) *b* : questionable, suspicious *2 a* : differing in some odd way from what is usual or normal *b* (1) : eccentric, unconventional (2) : mildly insane : touched *c* : absorbed or interested to an extreme or unreasonable degree : obsessed *d* : homosexual – usually used disparagingly *3* : not quite well *syn* see strange".
9. Därmed inte sagt att användandet av dessa ord är okontroversiellt bland homosexuella

kvinnor och män. För en äldre generation män är ordet "bög" omöjligt, och åtminstone jag associerar mera ordet med politiskt radikala homosexuella än med de konservativa, vars svenska förening mycket riktigare heter "Gaymoderaterna". Accepterandet av "flata" följer – tror jag – samma mönster, men med en ytterligare komplikation att det av en del tolkas som sexistiskt laddat. Själv använder jag ordet "bög" – och "fjolla", "kråka", "pugga" osv. – för att jag tror att ett kärleksfullt användande av hånfulla ord tar udden av hånet. De lesbiska kvinnor jag mest umgås med använder själva ordet "flata", vilket jag tar till intäkt för att jag kan använda det utan att brista i respekt och kärleksfullhet.

10. Om ordet queer, se t.ex. Cherry Smyth, *Lesbians talk queer notions*, London 1992, s 20–22.
11. Det uttalandet gjorde Lewi Pethrus i en radiointervju på 1970-talet. För skriftliga belägg för hans sexualsyn, se Lewi Pethrus, *Verklig väckelse*, Stockholm 1951, s 40; idem, *Den anständiga sanningen. En början på historien om vallpojken som blev herde*, Stockholm & London 1953, s 238ff. Om hans åsikter om homosexualitet se *Dagen* 14/9 1950, 26/7 1951, 28/7 1951.
12. John Langshaw Austin, *How to do things with words*, London 1962.
13. Trots en medveten strävan att utjämna könsfördelningen vid universiteten är det typiska mönstret inom de flesta humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen att kvinnor dominerar grundutbildningen, men "länkas av" vartefter. Den manliga dominansen ökar ju högre upp i hierarkin man kommer. Se SOU 1995:110, *Viljan att veta och viljan att förstå. Kön, makt och den kvinnovetenskapliga utmaningen i högre utbildning. Slutbetänkande av Utredningen om insatser för kvinno- och jämställdhetsforskning*, Stockholm 1995.
14. Judith Butler, *Gender trouble. Feminism and the subversion of identity*, New York 1990; idem, "Critically queer" i *Gay and Lesbian Quarterly*, Vol 1 (1993) s 17–32.
15. Eve Kosofsky Sedgwick, *Between men. English literature and male homosocial desire*, 1985. Om rättsröteskandalerna i Sverige, se t.ex. Mats Heuman, *Rättsaffärerna Kjene och Haijby*, Lund 1978; Stig-Åke Petersson, *Bara bögförtrycket blomstrade. Samhällets åtgärder mot den s.k. kriminella homosexualiteten i Stockholm under 1950-talet*, Stockholm 1983 (stenc.); Fredrik Silverstolpe, *En homosexuell arbetares memoarer. Järnbruksarbetaren Eric Thorsell berättar*, Stockholm 1980.
16. Eve Kosofsky Sedgwick, *Epistemology of the closet*, Berkeley 1990; Michel Foucault, *Sexualitetens historia. 1. Viljan att veta*, Södertälje 1980.
17. Tidiga konstruktivister i homoforskningen var Guy Hocquenghem, *Le désir homosexuel*, Paris 1972; Mary McIntosh, "The homosexual role" i *Social Problems*, Vol. 16, no. 2 (Fall 1968). Omtr. i *The making of the modern homosexual*, London 1981.
18. Jonathan Ned Katz, *The invention of heterosexuality*, New York 1995; Janet E. Halley, "The construction of heterosexuality" i Michael Warner (red), *Fear of a queer planet*, Minneapolis 1993, s 82–102.
19. Se t.ex. "Rethinking standpoint epistemology. What is strong objectivity?" i Linda Alcoff & Elizabeth Potter (red) *Feminist epistemologies*, New York 1993.
20. Michel Foucault: *Nietzsche, la généalogie, l'historie. Hommage à Jean Hyppolite*, Paris 1971, s 161, cit i Michel Azár, "Foucault (& Nietzsche): Historien, Subjektet, Makten" i *Filosofisk tidskrift* nr 1 (1995) s 6.
21. Michel Foucault, *Vetandets arkeologi*, Stockholm 1972, s 14.
22. Michel Foucault, *Nietzsche, la généalogie...*, s 151, cit i Azár, s 6. Foucaults essä finns även på engelska: "Nietzsche, Genealogy, History" i *The Foucault reader*, New York 1984, s 76–100.
23. Michel Foucault, *Sexualitetens historia. 1. Viljan att veta*, Södertälje 1980, s 121 f.
24. Jennifer Terry, "Theorizing deviant historiography" i *Differences. A Journal of Feminist Cultural Studies*, vol 3 nr 2 (1991) s 55–74. Cit s 57, min övers. Jfr. Foucault, *Nietzsche, la généalogie...*
25. ibid. s 58. Jfr. Gayatri Chakravorty Spivak, "Subaltern studies. Deconstructing histriography" i *In other worlds. Essays in cultural politics*, New York 1988.

26. Detta var i sig en straffskärpning för vissa homosexuella brott. Före 1944 var straffet maximalt två års straffarbete, oavsett de inblandades ålder. Det enda som då innebar ett slags åldersgräns var huruvida en eller båda de inblandade var straffmyndiga. Om den ena parten alltså var under femton dömdes bara den andra parten, annars blev båda åtalade, eller ingen.
27. Stockholms stadsarkiv (SSA), Rådhusrättens arkiv (Rra), avd 6 dnr 155, Hemliga mål 1941–1947.
28. SSA, Rra, Protokoll i brottmål 1947, avd 5 dnr 122.
29. Barnavårdslagen 6 juni 1924, 22 § lag den 31 maj 1934. Om ungdomsproblemet, se t.ex. Jonas Frykman, *Dansbaneeländet. Ungdomen, populärkulturen och opinionen*, Stockholm 1988, om barns sexualitet se Åsa Bergenheim, *Barnet, libido och samhället. Om den svenska diskursen kring barns sexualitet 1930–1960*, Grängesberg 1994.
30. SSA, Rra, Protokoll i brottmål 1947/6/155, bil 10.
31. För en intressant diskussion om fysiska handikapp och ställningen som "avvikare" i samhället, se Kjell-Åke Johansson, *När doktorn gjort sitt. En studie av livsvillkoren för vuxna som blivit synskadade*, Stockholm 1974. Om mentala handikapp och klassificeringen av "undermåliga" individer i Sverige under mellankrigstiden, se Gunnar Broberg och Mattias Tydén, *Oönskade i folkhemmet. Rashygien och sterilisering i Sverige*, Stockholm 1990.
32. Se t.ex. SOU 1941:3, *Åtgärder för bekämpande av homosexualitetens samhällsfarliga yttringar*, av Alfred Petrén.
33. Jfr. Gayle Rubin, "The traffic in women" i R. Reiter (red), *Toward an anthropology of women*, New York 1975, s 157–210.

Jens Rydström är doktorand i historia vid Stockholms universitet och verksam inom forskningsprojektet "Stat och individ i välfärdssamhället" (SIV). Hans forskning handlar om attityder och lagstiftning kring manlig homosexualitet i den framväxande välfärdsstaten 1880–1944.

Queer theory and history

This article discusses queer theory's implications for gay and lesbian history. It argues that queer theory has consequences both for what the historian chooses to study and how the study can be envisaged and conducted. The paper begins with a discussion of the historiography of the lesbian and gay movement in Europe and the United States during the 20th century. A main point is that the success of queer theory and queer politics are a result partly of the broader political situation in which gay men and lesbians find themselves today, and partly a result of the breakdown of the Hegelian-Marxian *weltanschauung* that posited fixed identities and a utopian belief in a steady progress. The value of "positioning" as a scientific and ideological method is discussed, and the concept of "the new archivist", as presented by Gilles Deleuze and Jennifer Terry, is critically evaluated. The paper concludes with an analysis of two 1947 Swedish court cases of fornication with minors (one homosexual and one heterosexual), in which the assumptions underlying the way the judicial system handled the cases are detailed.